

מִי יֵם הַיֵּם

" אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

ניסן תשפ"ה

מדיני אפיית מצות ומכירה לגוי

גליון 550

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

- ז. כלי לשאיבת המים תהא של זכוכית.
- ח. לא תלוש יותר מקילא קמח בב"א.
- ט. תזהר שלא להעדיף המים והעיסה תהא בלילתה קשה ככל האפשר.
- י. להיות הכלים כולם בדוקים ע"י בקי בדקדוק ויהיו נקיים מפרורי חמץ בעת התחלת האפייה, אבל באמצע האפייה אין להסיק בשביל הניקוי.
- יא. שלא תהא העיסה מהתחלת הלישה עד באם לתנור בלי הפסק.
- יב. כלל עסק המצה יהיה בבית שלא הוסק ולא כנגד החלון, בזמן שהחמה זורחת.
- יג. המקלות יתחלפו בכל פעם ויהיו מקלות הרבה ולא יתנו מצה על מקל נפטר.
- יד. מרדה שמוציאין בה המצות מהתנור ילבנו באור כי מרוב התשמיש יש לחוש שנגעה בדבר שיש בו ח"ח.
- טו. ע"ד התרומ"ע מהקמח.
- טז. אין לקמץ הוצאות המצות ולא לחוס עליהן כלל.
- יז. לא יתערבו המצות בשל אחרים שלא לגרום ספיקות בחלה, אלא ייחדו המצות לבדיהן בעת אפייה.
- יח. התנור יהא חם ממהר לאפות, ואל יאפו בשעה שכבר נצטנן התנור והאפייה משתהית.

מתוך מכתב שכתב הרב מבריסק צ"ל

לעוסקים באפיית מצות שלו

(נדפס בספר "מצה שמורה" עמ' רמ"ג)

- א. בכל פעם ששופכים המים יאמרו לשם מצות מצוה.
- ב. גם העוסקת בלישה תאמר בכל תחילת לישה לשם מצות מצוה.
- ג. בכל עיסה להחליף את הקערה ולמוסרה לניקיון.
- ד. לאחר כל עיסה תרחץ עוסקת בלישה את הידים היטב, ולנקות תחת הציפורנים שלא ישאר שום פירור עיסה.
- ה. המגלגלות ירחצו את הידים לאחר כל עיסה ויאמרו לשם מצות מצוה.
- ו. גם האופה יאמר לשם מצות מצוה כשמכניס את המצה לתוך התנור (כשמושיב את המצה תוך התנור).
- ז. כל 15 דקות להעביד את המרדדים (המחרר) מעל גחלת רותחת כדי שישרף אם נשאר פירור עיסה.
- ח. לאחר כל עיסה להחליף את העצים המגלגלים ולנקות אותן עם נייר זכוכית.
- ט. לכל מצה מקל נפרד, והמקל הקודם ינוקה עם נייר זכוכית ויעמוד (בצד) להתקרר.
- י. המגלגלות לא יפסיקו מלגלג עד שהמצה תנטל (לרידוד) [לחירור], ע"ז צריך שיוקבע איש מיוחד שיקח המצה מאת המגלגלת וימסרנה (להמרדד) [למחרר].
- יא. שיהיה איש מיוחד שיקח המקל מאת האופה ויתן לו אחרת.
- יב. העומד ליד התנור ישגיח שלא (תעלה) [תשכב] מצה אחת על השניה ולא יגעו זה בזה לא בתוך התנור ולא לאחר שיוציאם עד שיתקררו.
- יג. אם נגעו שני מצות זה בזה בתוך התנור, לא יוציאום רק ישרפו שניהם. גם אם רואים בתוך התנור מצה כפולה לא יוציאوها, ואם הוציאום יחליפו המרדה עד שילבנוה קצת על האש.
- יד. לאחר כל עיסה לנקות הפחים ולהפכם לצד השני, ואח"כ להחליפם באחר.
- טו. לא להוציא שום מצה מהתנור עד שלא נאפית היטב, ואם מבחינים במצה שהיא רכה לא לערבה עם האחרות.

מתוך הנהגות אאמו"ר צ"ל

(מתוך הספר "דרכי יוסף צבי")

- א. באפיית המצות מחמירים לחשב ח"י רגעים מנתנית מים לתוך הקמח מעיסה ראשונה עד כניסת מצה האחרונה של עיסה אחרונה

לע"נ
מרת גילה זהבה בת הג"ר מרדכי וינגרטן ע"ה
נלב"ע כ"ז בכסלו תשפ"ה

אפיית מצות

טבילת ריידלעך ומקלות של המצות

▲ **שאלה:** האם צריך טבול מקלות מתכת וריידלעך שעושים בהם המצות?

תשובה: כתב הרמ"א (יו"ד סי' ק"ח ה') כלי מתכת שמשמשים לעשיית המצות שנקנו מוכרי אינם צריכים טבילה, ומפרש ב"דרכי משה" (שם סי' ק"ח ה') משום שנוגעים במאכל שעדיין צריך תיקון (אפייה) אינם נחשבים כלי סעודה.

וכתב הט"ז (שם) דמ"מ יש לטובלם בלי ברכה. אולם בש"ך כתב (שם סי' ק"ח י"א) שאינם צריכים טבילה כלל, והוסיף (ב"נקודות הכסף" על הט"ז) שכך הוא המנהג. וכן כתב להלכה ה"חכמת אדם" (כלל ע"ג סעיף ט"ו) ו"הכף החיים" (יו"ד סי' ק"כ סי' ק"ח ל"ח) שאינם צריכים טבילה כלל ולא דמי לסכין של שחיטה שצריך טבילה בלי ברכה, דהתם משום שלפעמים משתמש בו לשאר אוכל. וכמ"ש הש"ך (שם), והעיר עליו הגר"א הרי מקפידים לא להשתמש בו לשאר דברים (שהרי לכן הוא מוקצה מחמת חסרון כסף), וי"א כיון דשחיטה הוא מתירה את הבשר לאכול נחשב לתיקון אוכל, ולכן צריך טבילה בלי ברכה (מובא בספר "דרכי תשובה" שם).

'לשמה' או לשם הכסף

▲ **שאלה:** אחד העוסקים באפיית המצות הכריז: "כל מה שאני עושה בעסק המצות הוא - לשם כסף", מה דין המצות?

תשובה: אין אמירתו מגרעת כלום דודאי עושה לשם מצות מצה ושימור מחמץ, ואין זה סתירה שיעשה לשם הכסף, בפרט לענין 'לשמה' של מצות דעיקרו שמירה מחימוץ, דילפינן מ"ושמרתם את המצות" (שמות י"ב, י"ז), ודומה למה שאמרו בגמרא (זבחים ג.) דלאו מינה לא מחריב בה (הגרא"ל שטינמן צ"ל).

ובדומה לזה הקי' ר' אלחנן וסרמן צ"ל דסופר סת"ם שכותב בשביל להרוויח האם יקלקל ה'לשמה', והאריך בזה ב"אילת השחר" (זבחים ב:). [והוסיף הגרא"ל שטינמן צ"ל, באמת כולם מתכוונים בשביל הכסף רק שהוא הוציא בפיו את מה שכולם חושבים].

קטן שלש מצות

▲ **שאלה:** קטן שלש מצות, האם הוא עצמו יכול לצאת במצות אלו, או שמה מכיון שהוא קטן אין בו לשמה?

תשובה: הוא עצמו יכול לצאת בזה כיון שהוא יודע בעצמו שכיוון לשמה, וכעין דברי ה"ביאור הלכה" (ה"ל ציצית סי' י"א) שאם יודע הקטן שכיוון לשמה בעשיית ציצית, יכול לצאת בזה אפילו לאחר שהגדיל, ע"י שם וה"נ בזה.

הנהגות מרן ה"חזון איש" צ"ל באפיית מצות

▲ לא היה נוהג לאפות בערב פסח ("דיינים והנהגות" חזו"א פרק י"ז).

▲ לישת המצות, היה מקפיד למעט במים ביותר שתהיה העיסה יבשה ולא תהיה נדבקת לכלי העריכה ולמקלות שמכניסים בהם אה המצות לתנור (שם).

מתוך מכתב שכתב החזו"א צ"ל לעוסקים באפיית מצות שלו

(נדפס ב"קובץ אגרות" ח"א איגרת קפ"ה)

- א. כל העוסקים יהיו גדולים בשנים ובדוקים איש בצמיחת זקן העליון, ואשה כמו שנאמר שדים וגוי, ואף נותן מים לקמח בכלל.
- ב. יאמרו בתחילה שיעשו בעסק אפיית המצות עושין לשם מצות מצוה.
- ג. המים שישאבו ממעין בשעת שקע"ח, וילינו י"ב שעות בבית שלא הוסק.
- ד. ירקדו הקמח בנפה חדשה או כעין חדשה.
- ה. הצפחת ששואבין הקמח חדשה או כעין חדשה.
- ו. לא יתנו מים שלא לנו במים שלנו.

בתנור, ואז מנקים ומחליפים כל הכלים, וכן הקפיד שמיד כשנכנסה המצה לשטח התנור – יהיה שם אש ממש, שבודאי תוכל להיאפות שם, [וזכה שבעקבות הקפדה זו, החזיקו אחריו כמה ועדי כשרות].

◀ אוכלים מצות מכוונה גם לכזית מצה.

◀ המנהג היה לאכול מצה שרויה ואחר זמן כשראה שאין המצות נילושתין כמקודם החמיר על עצמו שלא לאכול שרויה, ולצורך ילדים אוקמי אדינא שמתורים לאכול ובכלים מיוחדים לכך (עיי' "שערי תשובה" ס' ת"ס).

עומד על המשמר

◀ סיפר משגיח הכשרות במאפיית מצות בקארלייל שבאנגליה כי בתקופה שאבי מורי זצ"ל היה אופה שם, המשגיח עצמו לא היה נוכח, והנה כאשר הוא חזר אח"כ, אמר לו הגוי שיש לו מעשה נורא לספר. וסיפר כי היה שם רב אחד בשבוע שעבר שנתפסו אצבעותיו בתוך המכונה, ונחתכו לו אצבע וחצי, ואעפ"כ לא איבד עשתונותו ולא הסכים להתפנות לבית החולים לצורך ניתוח, עד שמינה מישחו אחר במקומו להשגיח על המקום.

אפיית מצות לעומת לימוד תורה

◀ פעם הגיע ארצה לאפיית מצות, ובשבת אמר לו אחד מנכדיו שבעייה מחר יתראו באפיית המצות, אמר לו אבי מורי זצ"ל: וכי אתה מוכן לוותר על לימוד התורה עבור המצות!?

הפרשת חלה

צירוף חמץ ומצה והפרשת חלה מזה על זה

◀ **שאלה:** האם אפשר לצרף מצה וחמץ ביחד לשיעור חלה, והאם אפשר להפריש מאחד על השני?

תשובה: כיון שמקפיד שהמצה לא תיגע בחמץ אי אפשר לצרפם ביחד, כדי שיהא שיעור של חיוב הפרשת חלה. אבל באופן שכל אחד כבר התחייב בחלה נחשב למין אחד ויכול להפריש מאחד על חברו (עיי' רמ"א יו"ד סי' שכ"ו א').

מצוי במאפיות מצות יד שעושים צירוף סל על השולחן מתחת הסדן, ולוקח מצה מהרצפה ומחזיקה בידו סמוך למצות אלו ומפריש עליו (כדי לחסוך מצות כשרות) וזה לא מועיל. היות שמקפיד שלא יגע בו, לא שייך בו צירוף כלל (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

ועוד כיון שאותה מצה שהרים מהצד לא היתה מונחת תחת הסדן ביחד עם המצות רק תפוסה בידו, אי"כ אין זה מצטרף לחיוב, והיו כמפריש מן הפטור על החיוב, ואפילו בדיעבד לא חל.

האם כפולות מצטרפות לשיעור חלה

◀ **שאלה:** כשהיו המצות ביחד בצירוף סל, ואח"כ שוב הוציא משם הכפולות, האם תכפולות נתחייבו בחיוב הפרשת חלה משום שכבר היו יחד עם שאר המצות?

תשובה: כיון שהכפולות שמוציאין מהמצות, זהו רק חומרא בעלמא (עיי' משנ"ב סי' תע"א י"ב), לכן שפיר יש צירוף לשניהם משום שבינתיים היו ביחד ואפשר להפריש מהם על המצות.

מכירה לגוי

מכירת החמץ והשכרת מקומו לגוי

◀ אפשר למכור לגוי את החמץ, ואז הוא ממילא לא שלי, ואין בו חיוב ביעור.

וכן אסור שהחמץ של הגוי יהיה ברשותו, מאחר ואנו "רגילים" בחמץ, ויש חשש שיאכלו אותו לכן משכירים לגוי גם את המקום של החמץ, וסוגר את החמץ בארון, ומוכר את החמץ לגוי וכותב "מכור", נמצא שהוא חמץ של גוי ברשות הגוי. ואפילו מדרבנן אין שום איסור.

יש המקפידים שלא למכור חמץ גמור לגוי כי לא סומכים כל כך על המכירה. אבל מעיקר הדין, אם מכר לגוי החמץ אינו שלו ואינו נמצא ברשותו, אין כל בעיה.

תרופות

◀ תרופות שאינן ראויות כלל לאכילה, אף שיש בהן חמץ, אין צריך למכרן בפסח (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

שלושה דינים במחיצה שלפני החמץ

◀ איתא בשו"ע (סי' ת"מ סעיף ב') חמץ של עכו"ם שנמצא בחצרו ואינו חייב עליו באחריות, צריך לעשות לפניו מחיצה גבוהה עשרה טפחים כדי שלא ישכח ויאכלנו. וכתב המשנ"ב (סי' ט"ו) שכמו כן אם הניח העכו"ם חמץ בחצרו בחול המועד ג"כ צריך מחיצת עשרה טפחים, ואפילו יודע שהעכו"ם יחזור ויקחהו אחר יום או יומיים, אבל אם יודע שהעכו"ם יחזור ויקחהו באותו יום גופא, יש להקל בזה בכפיית כלי ע"כ.

והנה בשו"ע (סי' תנ"א סעיף א') כתב שכלי חמץ אסור להשתמש בהם בפסח, ומצניע אותם במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם כדי שלא יבוא להשתמש בהם בפסח, וטוב לסגורם בחדר ולהצניע המפתח ע"י שם, הרי משמע שאין חיוב דוקא מחיצת עשרה טפחים אלא היכר מספיק. וע"כ מבואר שיש בזה ג' דרגות:

א. חמץ של עכו"ם ברשות ישראל:

אם זה חמץ ממש משל גוי שמונח ברשות ישראל, לזה צריך

דוקא מחיצת עשרה טפחים כדברי השו"ע (סי' ת"מ סעיף ב').

ב. כלי חמץ ותערובת חמץ של עכו"ם ברשות ישראל:

כשיש רק כלי חמץ שהם עצמם אינם חמץ, רק שיש חשש שמא יבוא להשתמש בהם, לזה מספיק היכר בעלמא כדברי השו"ע (סי' תנ"א סעיף א'), וכמו כן כשיש מאכלים שאינם חמץ ממש אלא רק תערובת חמץ, וחשש חמץ וכדומה, מספיק היכר בעלמא.

ג. חמץ של עכו"ם ברשות עכו"ם:

וכן אפילו חמץ ממש כשגם המקום הוא מושכר לעכו"ם, נמצא שזהו חמץ של עכו"ם ברשות עכו"ם, בזה נמי מספיק היכר בעלמא, בין רשות הגוי וישראל, היות שהחמץ לא ברשות ישראל הוא.

ומה"ט מרן ה"חזון איש" זצ"ל השכיר ארון הספרים לגוי ועשה רק היכר מבחוץ ולא מחיצה, שחשש לפירורים, ובכל זאת הו"ח חמץ של עכו"ם ברשות עכו"ם, שמספיק בהיכר לבד (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

מכירת י"ג

◀ דירה, חדר או ארון שמשכירים לגוי ביום י"ד, יש סוברים שאינם חייבים בבדיקה לאור י"ד (שו"ת "חתם סופר" וכן מנהג העולם), ויש מחמירים בזה, ולכן נוהגים להשכיר ביום י"ג קודם שקיעת החמה את הארונות והמקומות שמניחים בהם את כלי חמץ, ולא ישתמש בהם בפסח, ואז פטור מלבדוק שם לכוי"ע (משנ"ב סו"ס תל"ו).

◀ אין לאדם לבטל מצות בדיקת חמץ (עיי' שו"ע סי' תל"ו סעיף ד') ולכן לא ישכיר את כל הבית לנכרי (כגון שנוסע לכל הפסח), אלא אם נכנס לבית אחר באופן שחייב לבדוק שם. או ישאיר מקום אחד שלא ישכירו כלל לגוי (אפילו ביום י"ד) ויקיים שם מצות בדיקה כהלכתה.

◀ כשמוכרים חמץ לגוי, הרב מבקש ממנו שלא יקפיד על דריסת הרגל שהיה צורך להוציא משהו ממקומות המושכרים לו (הגר"נ קרליץ זצ"ל), ומ"מ צריך להימנע מזה ככל האפשר (הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל).

הדר בדירה שכורה

◀ אדם הגר בדירה שכורה אפילו אם יש סעיף מפורש בחוזה שלא ישכיר את הדירה או חלק ממנה לאדם אחר בלא ידיעתו, יכול השוכר להשכיר חדר שלם לעכו"ם למשך ימי הפסח, משום שעל זה אין קפידה, ואין צריך לשאלו כלל. (שו"ת "שיבת ציון" סי' י', ובעל שבת הלוי זצ"ל).

שותף בחנות

◀ **שאלה:** מי שיש לי שותפות בחנות קניין (בחו"ל) ולא שייך שיהא סגור בפסח (עפ"י חוק אסור לסגור), מה לעשות?

תשובה: יש להזהר בבי' דברים:

א. צריך למכור את חלקו מכירה גמורה ע"י כל הקניינים.

ב. וגם לאחר פסח כשחוזר וקונה מהם צריך לחשב איזה רווח הרוויח נגד החמץ שמכר, ואסור לו לקחת שום רווח מזה (כן הורה בעל "שבת הלוי" זצ"ל).

מכרו כמה פעמים

◀ יש שמוכרים חמצם אצל כמה רבנים, משום דחוששים שאם יגלה חי"ו שהמכירה התבטלה, תישאר עכ"פ המכירה השניה (ולמעשה רק המכירה הראשונה חלה, ובכלל זה משי"כ בשטר המכירה לגוי "שטר זה לא יפסל בקני את וחמור", היינו שאפילו אם עשה הרב קנין עבור הרבה אנשים, ואחד מהם לא חל כלל, מ"מ אין זה גורם ביטול לשאר אנשים).

ואם שני הגויים (שרשום אצלם) באים ביחד לקחת את החמץ, מי שזמנו כתוב קודם הוא זוכה בו, דהרי כותבים על גבי השטר את שעת המכירה.

(אבי מורי זצ"ל אמר לי שזוכר שפעם באמצע הפסח הגיע הגוי וביקש להסתכל על החמץ שקנה כדי לדעת להחליט האם להשאירו אצלו לאחר הפסח או שיחזור וימכור אותו בחזרה ליהודי!).

להישאר בדירה עד למחרת ההשכרה

◀ מי שמשכיר את כל ביתו לגוי במכירת י"ג, ועדיין רוצה להישאר שם עד למחרת, יש בזה משום גזל עכו"ם, וגם אולי מראה שאין זו השכרה גמורה, וחוכא ואיטולא מהמכירה.

אולם הגר"נ קרליץ זצ"ל מבקש רשות מהגוי שירשה לאלו להישאר שם עד למחרת (והו"ב בגדר בקשה ולא הו"ב תנאי בהשכרה, דאי"כ זה נראה כחוכא ואיטולא), ועיי' אפשר להישאר עד למחרת.

מכירת יין לעכו"ם

◀ אלו שיש להם יין שאינו כשר לפסח, או שיש חשש שהשתמשו בו באמצע השנה ולא נזהרו בו מחמץ, דמוכר לעכו"ם, אינו נחשב ליין נסך, אע"פ שיש בו בעלות עכו"ם, היות שבפועל היה מונח ברשות ישראל, וראה שעכו"ם לא נגע בו כלל במשך ימי הפסח, וכמבואר במשנה (ע"ז ס"א). המטרה יינו של עכו"ם וכו'.

מכירה בטעות

◀ מי ששכח והכניס למכירת החמץ מצרכי הפסח נחשב למכירה בטעות ויכול להוציא אותם ולהשתמש בהם בפסח (בעל "שבת הלוי" זצ"ל).